

บทที่ 5

การศึกษาในประเทศจีนในสมัยโบราณ

ชนชาติจีนสืบเชื้อสายมาจากพวกมองโกล โค้ดอพยพมาอยู่เหนือประเทศจีน ในปัจจุบันเมื่อประมาณ 2300 ปีก่อนพุทธศักราช คือประมาณ 5000 ปีล่วงมาแล้ว การศึกษาประวัติศาสตร์ของจีนทำได้ไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ของจีนมีอยู่มากมาย อุกมสมบูรณไปค้วยเอกสารที่ใช้เป็นหลักฐานอ้างอิง ทั้งนี้เพราะจีนมีนักประพันธ์ และนักปรัชญาอยู่มาก กวีหนังสือของจีนที่ใช้เขียนโดยวิธีซีคเป็นรอยลงบนผิวไม้ไม่สามารถเก็บรักษาไว้ได้หลายพันปี

ประวัติศาสตร์ของจีนที่สามารถถือเป็นหลักฐานได้เริ่มประมาณ 2300 ปีก่อนพุทธศักราช เป็นระยะเวลาที่จีนมีความเจริญแล้ว โค้ดอพยพมาตั้งหลักฐานอยู่ทางตอนเหนือของประเทศจีน เริ่มเปลี่ยนจากการพนजरมาตั้งหลักแหล่งเพาะปลูกพืชผล และรู้จักการปกครอง มีกษัตริย์เป็นประมุข

อารยธรรมจีนในสมัยแรก ๆ โค้ดเจริญรุ่งเรืองอยู่บริเวณแม่น้ำเหลือง ในที่ราบภาคเหนือของประเทศจีน และในลุ่มแม่น้ำสายเล็กสายน้อยที่คึดคอกกัน ถ้าไม่คำนึงถึงฤดูหนาวที่มีอากาศหนาวเหน็บแล้ว อาณาบริเวณดังกล่าวก็นับว่าเป็นบริเวณที่เหมาะสมกับการเกษตรกรรมเป็นอย่างมาก จีนในสมัยเริ่มแรกเต็มไปด้วยนิยายและตำนาน บางเรื่องก็เล่าถึงผู้สอนใหม่มนุษย์ใช้ไฟด้วยการนำไม้ 2 ท่อนมาเสียดสีกัน บางเรื่องเล่าถึงผู้สอนใหม่มนุษย์รู้จักกบปลาเลี้ยงสัตว์ และมีผู้สอนใหม่มนุษย์รู้จักการเกษตรและการแพทย์ นอกจากนั้นยังเล่าถึงพระเจ้าฮางตี้ผู้สร้างความเจริญหลายอย่างให้แก่ประเทศจีน เล่าถึงพระเจ้าเยา พระเจ้าซุน พระเจ้ายู

ผู้ทำให้น่าลศ เป็นต้น จากนิยายเหล่านี้เราสามารถคาดคะเนได้ว่ามีความจริง
อยู่มากน้อยเพียงใด แต่เมื่อมีการชุกค่นโบราณวัตถุขึ้น ทำให้ทราบได้ว่าอารยธรรม
ของจีนเจริญรุ่งเรืองมาแล้วแต่โบราณ

ความเจริญของจีนในสมัยราชวงศ์ต่าง ๆ

สมัยราชวงศ์เซี่ย

ความเจริญที่ปรากฏในสมัยราชวงศ์เซี่ย คือ หลักฐานทางศาสนา
ปรากฏว่าหัวหน้าทางศาสนาเป็นผู้มีหน้าที่ทำปฏิทิน ซึ่งถือเป็นสิ่งลึกลับทางศาสนา
ผู้จัดทำต้องมีความรู้ทางคานการศาสตร์อย่างมาก จะเห็นว่าแม้ระยะเวลา
อีกพันปีต่อมา ชงจื้อยังชื่นชมสรรเสริญวิธีการสร้างปฏิทินแบบราชวงศ์เซี่ย
ถึงกับแนะนำให้นำกลับมาใช้อีก

สมัยราชวงศ์ชัง

ลักษณะเด่นของสิ่งที่ค้นพบในสมัยราชวงศ์ชัง ๓ เมืองอันหยาง คือ
การเขียนหนังสือที่นำสังเกตุ และน่าสนใจมากที่สุดคือ สิ่งที่อยู่ในภาษาจีนโดยไม่มี
อะไรมีคพลาคลเลยและเป็นตัวแทนและเป็นแบบอย่างของระบบการเขียนหนังสือ
สมัยแรก ๆ ตัวอักษรจีนในสมัยราชวงศ์ชังนั้น ระบบการเขียนหนังสือของจีนได้
เจริญก้าวหน้าไปไกลและอย่างฉลาคมาก ในสมัยราชวงศ์ชังมีตัวอักษรจีนต่าง ๆ
กันกว่า 2000 คำ ชาวจีนในสมัยหลังได้พัฒนาตัวอักษรและคำที่ออกเสียงเพิ่ม
ถึง 50000 คำ หรือมากกว่านั้น ตัวอักษรจีนในสมัยราชวงศ์ชังส่วนใหญ่จะแตกต่าง
ไปจากตัวหนังสือจีนในปัจจุบัน ซึ่งวิวัฒนาการมาจากตัวอักษรในสมัยราชวงศ์ชัง
นั่นเอง ประโยชน์อย่างมากมาจากระบบการศึกษาของจีนอีกประการหนึ่งคือ

ระบบการเขียนหนังสือของจีนได้ทำลายอุปสรรคความแตกต่างในคำอ่านสำเนียงเฉพาะท้องถิ่นหรือแม้แต่เครื่องกีดกันทางด้านภาษาศาสตร์ที่เป็นพื้นฐานยิ่งกว่าไปได้อย่างง่ายดาย ชาวจีนที่รู้หนังสือทุกคน แม้จะพูด "ภาษาเฉพาะถิ่น" ที่คนอื่นอื่นไม่สามารถจะเข้าใจได้ แต่คนเหล่านั้นก็สามารถที่จะอ่านหนังสือเล่มเดียวกันได้ และมีความรู้สึกว้าภาษาจีนแบบโบราณที่เขียนไว้นั้นเป็นภาษาของตนเอง

สมัยราชวงศ์โจว

สมัยราชวงศ์โจวยุคแรก การที่พวกโจวพิชิตพวกซังลงได้ตามที่เชื่อกันว่าในปี 679 - 484 ก่อน พ.ศ. (1222 - 1027 ก่อนคริสตกักราช) นั้นมิได้เป็นเครื่องหมายแห่งการแตกแยกอย่างเค็ดชากัดใด ๆ ของวัฒนธรรมจีนที่กำลังเกิดขึ้น ระบบการเขียนหนังสือได้มีวิวัฒนาการสืบเนื่องกันมาโดยไม่ขาดสาย ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 5 ได้เริ่มมีบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่ค่อนข้างละเอียดกว่าประเทศจีนได้พัฒนาไปไกล มีอารยธรรมที่เกื้อหนุน ประเทศจีนได้ยื่นหยักอยู่ตรงทางเข้าของยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์มากที่สุด ซึ่งนับว่าเป็นยุคแห่งวรรณคดีโบราณที่สำคัญ ๆ และเป็นยุคแห่งปรัชญาเมธี ที่ได้จัดตั้งแบบแผนและขอบเขตสำหรับความคิดในยุคต่อ ๆ มา อำนาจของราชวงศ์โจวสมัยแรกได้ถูกทำลายลง และมีการตั้งราชวงศ์ขึ้นใหม่ที่เมืองล่อหยาง เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักชาวจีนว่าราชวงศ์โจวตะวันออก ราชวงศ์โจวตะวันออกเป็นลักษณะที่น่าตื่นตาตื่นใจของประวัติศาสตร์จีน นักประวัติศาสตร์สมัยต่อ ๆ มา ซึ่งถูกข่มด้วยอุดมคติของจักรพรรดิจีนซึ่งเป็นปึกแผ่น ไค่มองย้อนไปยุคนี้ ในฐานะที่เป็นคอนที่หมคหวังตอนหนึ่ง เป็นความจริงที่ว่าในศตวรรษเหล่านี้มีเพียงเฉพาะเงาแห่งอำนาจกลางเท่านั้นเอง แต่ประวัติศาสตร์ของแต่ละรัฐ และเรื่องราวของวีระบุรุษ ของพวกนักปราชญ์และพวกคนโกงหลายร้อยคนที่พวกเขาได้สร้างขึ้น ได้ทำให้เป็นเรื่องราว

ที่ชวนอ่านดูจึงเป็นของขวัญที่ช่างฝีมือทางคานวรรณกรรมสมัยราชวงศ์โจวยุคหลัง ๆ มอบให้ฉะนั้น

ยุคปรัชญาเมธีและยุคตำราคันถิ ในสมัยราชวงศ์โจวตอนกลางและตอนปลายนั้นนับว่าเป็นยุคที่สำคัญที่สุดในด้านความคิดของจีน ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และสถาบันต่าง ๆ อย่างรวดเร็วนี้ ได้กระพือโหมความอยากรู้อยากเห็น และจินตนาการของมนุษย์ขึ้นมา ความฉีกพลาตของระเบียบแบบแผนเก่า ๆ คือความฉีกพลาตในเรื่องอำนาจหน้าที่เก่า ๆ ทั้งในทางโลกและทางธรรม ได้ทำให้เกิดมีการท้าทายกันขึ้น การก่อให้เกิดองค์การทางสังคมและทางการเมืองใหม่ ๆ บทบาทที่เด่นชัดของปรัชญาเมธีในสมัยราชวงศ์โจวเป็นทั้งการผลิต และการให้องค์ประกอบที่สำคัญในความโน้มเอียงทางด้านมนุษยศาสตร์ นับตั้งแต่ยุคปรัชญาเมธีสมัยราชวงศ์โจวมา ไม่เคยมีโลกส่วนอื่นที่เทียบเลย ประวัติศาสตร์ในฐานะเป็นที่รวบรวมประสบการณ์ของมนุษย์ ได้กลายเป็นเรื่องสำคัญสำหรับศึกษาอารยธรรมที่เกี่ยวกับปัญหาสังคมไปอย่างไม่น่าแปลกเลยในสมัยราชวงศ์โจวตอนปลาย ลักษณะที่สำคัญของหนังสือก็คือความรักระเบียบและคุณภาพสำหรับชาวจีนแล้ว หนังสือคันถิมิได้เป็นเพียงคำที่คลุมเครือที่ใช้หมายถึงวรรณคดีโบราณทั่ว ๆ ไปเลย แต่ทว่าหมายถึงหนังสือที่พิเศษจริง ๆ จุดหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับลัทธิขงจื้อที่เด่นอยู่ งานต่าง ๆ ที่รับรองกันอย่างชัดเจนแล้วว่าเป็นของลัทธิอื่นนั้น ตามปกติไม่รวมไว้ในประเภทหนังสือคันถิ หนังสือคลาสสิก พร้อมด้วยหนังสืออรรถาธิบาย หนังสือคันถิเหล่านั้น ได้ก่อให้เกิดเป็นวรรณคดีจีนที่ถือกันมาตามประเพณี ส่วนหนึ่งในสี่ส่วนรายชื่อหนังสือ หนังสือคันถิต่าง ๆ นั้นได้รวมขึ้นภายหลังสมัยราชวงศ์โจว ดังนั้นจึงนับว่าเป็นงานสมัยต่าง ๆ แต่ทว่าหนังสือคันถิทั้งห้าเป็นหนังสือที่เก่าที่สุด และสำคัญที่สุดมีอายุมาตั้งแต่สมัยกลางพุทธศตวรรษที่ 5 เป็นต้นมา

นั้น ได้รวบรวมงานที่นับว่าเก่าที่สุด และควรแก่การยกย่องมากที่สุดเอาไว้ด้วย

หนังสือบันทึกทั้งห้า หนังสือบันทึกเล่มหนึ่งในห้าเล่มนั้นชื่อ "ซือจิง" หรือตำนานร้อยกรอง บทร้อยกรองทั้งปวงนั้นมีลักษณะที่แสดงออกมาโดยมีจังหวะ ท่วงทำนองเป็นแบบที่เข้มงวดกวดขันมาก "ซูจิง" เป็นเล่มที่เรียงในอันดับถัดมา เป็นตำนานประวัติศาสตร์มีเอกสารและสุนทรพจน์ถึงประวัติศาสตร์ซึ่งมีอายุนับตั้งแต่ศตวรรษแรก ๆ แห่งสมัยราชวงศ์โจวมาที่เกี่ยว "อ้อจิง" หรือตำนานผลัดเปลี่ยน (เป็นหนังสือที่รู้จักกันดีในนามว่า หนังสือเกี่ยวกับการทำนาย) เป็นงานอีกชิ้นหนึ่งของหลายยุคหลายสมัย หนังสือนี้ก็คือนักพยากรณ์คนหนึ่งภายใต้คำที่มีเส้นทแยงเส้นนี้ ตำนานผลัดเปลี่ยนมีเรื่องโชคเก่า ๆ ที่รู้จักกันแพร่หลาย บางอย่าง และมีเรื่องฤกษ์ยามอื่น ๆ อีกมากมาย "ซุนชีว" หรือตำนานฤดูใบไม้ผลิ และฤดูใบไม้ร่วง เป็นงานที่แตกต่างออกไปอีกชนิดหนึ่ง หนังสือซุนชีวนี้เป็นหนังสือบันทึกเหตุการณ์สำคัญ ๆ ทางคานพบสาวการอย่างย่อ ๆ เฉพาะที่เกิดในราชสำนักแห่งแคว้นหลู่หรือที่ราชสำนักนั้นได้รับรายงานมา หนังสือบันทึกเล่มสุดท้ายในบรรดาหนังสือบันทึกทั้งห้าเล่มนี้ชื่อ "หลี่จี้" หรือตำนานประเพณี (เรียกว่าหนังสือเกี่ยวกับพิธีกรรมก็มีหนังสือเล่มนี้เป็นงานรุ่นต่อมา) นอกจากตำนานร้อยกรองต่าง ๆ แล้วงานคานโคลงกลอนที่นับว่าสำคัญอื่น ๆ ในสมัยราชวงศ์โจวคือ ฉู่จื่อ หรือโคลงไว้อาลัย ซึ่งชวีหยวนได้แต่งขึ้นเป็นโคลงกลอนส่วนมาก โคลงกลอนของกวีหยวนเป็นตัวแทนการพัฒนาการที่ทันสมัยมาก และมีความก้าวหน้าทางคานเทคนิคมาก ซึ่งได้มีอิทธิพลเหนือโคลงกลอนที่หุ้มเพื่อย และมีถ้อยคำที่จับใจในผลสมนั้นในศตวรรษต่อมา มากที่เกี่ยวข้อง

ลัทธิขงจื้อ ขงจื้อได้ชื่อว่าเป็นครูและเป็นปรัชญาเมธีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดใน

เอเซียตะวันออก ซึ่งถือเป็นคนพื้นเมืองของแคว้นหลู่ มิได้เกิดในตระกูลที่มีอำนาจ สืบมาทางเชื้อสาย แต่ทว่าเป็นบุคคลที่คงแก่เรียน ซึ่งจื่อนับว่าเป็นนักศีลธรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคนแรกของจีน เป็นผู้วางรากฐานประเพณีค่านิยมจริยธรรมที่สำคัญ ลงในอารยธรรมที่เฟื่องเรืองอยู่ที่คุณค่าทางค่านิยมจริยธรรมเหนือสิ่งอื่นใด ซึ่งจื่อไค้ตั้งตัวเป็นครูสอนประวัติศาสตร์ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน วิชาที่เกี่ยวกับการปกครอง คนตรี ทำให้เขามีลูกศิษย์มากมาย เมื่อซึ่งจื่ออายุ 67 ปี เขาไค้เป็นที่ปรึกษาเจ้าเมืองลู่ เป็นครั้งคราว เขาใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ในการรวบรวมเอกสารในการสอนต่าง ๆ ของเขา เช่น ตำราประวัติศาสตร์ หนังสือเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี หนังสือเกี่ยวกับโคลงกลอน คำราคนตรี และงานประพันธ์อื่น ๆ เป็นต้น หนังสือที่ซึ่งจื่อรวบรวมไว้ ที่เรียกว่าคำราทั้ง 5 ของซึ่งจื่อมีดังนี้คือ

1. หนังสือเซอชิง
2. หนังสือซูชิง
3. หนังสือซุนซุข
4. หนังสือไอชิง
5. หนังสือลิซึ

หนังสือคำราทั้ง 5 นี้ ซึ่งจื่อได้รวบรวมจากของเก่าด้วยความมุ่งหมายที่จะชี้ให้เห็นถึงบทเรียนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในความรู้อบรม ซึ่งจื่ออาจจะได้เปลี่ยนแปลงบ้าง ซึ่งไม่มีใครรู้เห็นได้ แต่เขาก็ได้ทำหน้าที่บรรณาธิการที่ดี โดยมีได้ใช้ความคิดเห็นล้วนทั่ว เขาไปในคำราซุคนี้เลย เขาบ่งว่าตัวเขามิได้เป็นผู้สร้าง แต่เป็นเพียงผู้ถ่ายทอด เพราะเหตุว่าเขาเชื่อและรักในสิ่งที่มีอยู่แล้วแต่โบราณ ซึ่งจื่อสอนว่า ความดีที่แท้จริงอยู่ที่ใจของคน ประกอบด้วย 2 ประการคือ การยอมรับความดีของคนอื่นตามฐานะที่เขาเป็นอยู่ และประพฤติดีต่อเขาเหล่านั้น ลัทธิของจื่อเน้นถึง

การฝึกฝนตนเองตามระเบียบแบบแผน อันเป็นส่วนที่ทำให้ชีวิตและบ้านเมืองมีระเบียบ

ลัทธิเต๋า เป็นปรัชญาฝ่ายค้าน คือสนับสนุนให้สามัญชนเป็นกบฏต่อการกดขี่ทารุณของยูปการองแวนแคว้นที่ทวีงขึ้นเป็นลำดับ ลัทธิเต๋าแม้ว่าจะเป็นส่วนนักความคิดที่เป็นปีกแผ่นและเป็นหนึ่งเดียว แต่ลัทธิเต๋าในสมัยปลายราชวงศ์โจว ก็ได้แสดงให้เห็นว่าตรงกันข้ามกับลัทธิขงจื้ออย่างมากที่เกี่ยว ความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับลัทธิเต๋าในสมัยราชวงศ์โจวนั้น ได้มาจากหนังสือสามเล่มที่ไม่ทราบว่าใครเป็นผู้แต่ง ในหนังสือทั้งสามเล่มนี้ เล่มที่นานับถือมากที่สุดชื่อ "เล้าจื่อ" หรือเต๋าเตอจิง ใช้อพยพคำแบบทวน ๆ และซ้ำซึ่ง ทำให้นักศึกษาจื๋นรุ่นหลัง ๆ ก็ความหมายไปต่าง ๆ กัน คำว่าเล่มที่สองชื่อ "จวงจื่อ" หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยนิยายเปรียบเทียบ คำอุปมาอุปไมย และข้อความที่เป็นโคลงกลอนเป็นตอน ๆ ที่ไพเราะ นับว่าเป็นงานที่มีคุณค่าทางคานวรรณกรรมอย่างสูงมาก และเป็นตัวแทนสูตรที่สำคัญที่สุดแห่งความคิดในลัทธิเต๋า สมัยแรก ๆ งานชิ้นที่สามชื่อ "เลี้ยจื่อ" มีเนื้อหาและแบบการเขียนคล้ายกับจวงจื่อมาก ลัทธิเต๋าเกิดจากเล้าจื่อซึ่งเป็นนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงมากคนหนึ่ง หลักความคิดส่วนใหญ่ของเล้าจื่อปรากฏอยู่ในหนังสือเต๋าเตอเซง ซึ่งไค่เหนียมแพร่หลายมากในบรรดานักแปลรุ่นสมัยใหม่ และปรัชญาในหนังสือนี้มีอิทธิพลแก่ความคิดและศิลปวิทยาของจีนเป็นส่วนใหญ่ ลูกศิษย์คนหนึ่งขอรองให้เล้าจื่อเขียนหนังสือเกี่ยวกับความคิดเห็นของเขาซึ่ง เล้าจื่อก็เห็นชอบด้วย หนังสือที่เขาเขียนมี 2 เล่ม ชื่อ "เต๋า" และ "เตอ" เรียกโดยทั่วไปว่า "เต๋า เตอ เซง" มีความยาวประมาณ 5,000 คำ ปรัชญาของเล้าจื่อนี้ ภายหลังจากไค่วัฒนาการมาเป็นลัทธิเต๋า ความจริงลัทธิเต๋ามักจะรับใช้ในฐานะเป็นวงจักรที่สร้างความสมดุลให้แก่แนวความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมจีนที่เด่นอยู่ อย่างนำขึ้นชมยินดีเสมอ การรวมอำนาจไว้ในเมืองหลวงนั้นได้จำกัดขอบเขตเสรีภาพ

ของมนุษย์ไว้อย่างเค็ดขาดตายตัว ศีลธรรมตามแบบลัทธิขงจื้อและการย่นกรานในเรื่องความลงรอยกันเ็นทางสังคมนั้น ยิ่งเข้มงวดกวคชนยิ่งขึ้น แต่ในลัทธิเต๋าปัจเจกชนยอมสามารถแสดงตัวออกมาได้อย่างเต็มที่ พุทธิปัญญาของเขาจะท่องเทียวไปที่ไหนก็ได้คาคมใจชอบ ทั้งลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋าก็ไม่ได้เป็นศาสนาโคคเคียว ปัจเจกชนและแม่แก่สังคมทั้งหลายก็อาจเป็นนับถือลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋าร่วม ๆ กันได้ ซึ่งบางครั้งจะไครับคูลยภาพทางจิตวิทยา โดยอาศัยมูลฐานทั้งสองนี้ไคคึกกว่าที่จะไครับจากมูลฐานเคียว

สมัยราชวงศ์จิ้น (พ.ศ. 229 - 341)

ราชวงศ์จิ้นมีอำนาจปกครองประเทศจีนเป็นเวลาถึง 112 ปี อาณาเขตของประเทศจีนไคขยายออกไปกว่าเคิม พระเจ้าจิ้นชืออองเต้ เป็นกษัตริย์พระองค์แรกของราชวงศ์นี้ พระองค์ทรงใช้พวกนักกฎหมายเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ไม่นิยมพวกเชือถือลัทธิขงจื้อ พระองค์และที่ปรึกษาเห็นพ้องคองกันว่า การที่ประเทศจีนจะรวมกันเป็นปึกแผ่นไคนั้น จำเป็นต้องให้หลักปรัชญาทางสังคมและการเมืองแค่เพียงอย่างเคียว พระองค์ไคเลือกปรัชญาของระบบ "ฟาเฉีย" ซึ่งมีหลักการว่า "จะไคหยานเมืองสงบไค จำต้องให้วิธีการที่รุนแรงกว่าลัทธิของขงจื้อ โดยมีกฎหมายเป็นหลัก และกฎหมายนั้นควรเปลี่ยนไปตามสถานที่และสิ่งแวดล้อม กฎหมายนั้นควรเป็นแบบลัทธิเต๋า" นอกจากนั้นพระองค์ยังเห็นว่าควรปราบปรามหลักความคิดหรือปรัชญาอื่น ๆ เช่น ลัทธิของขงจื้อ และคำราค่าง ๆ ของขงจื้อ เพราะประชาชนนิยมศึกษากันอย่างมาก จิ้นชืออองเต้ทรงมีบัญชาให้ทำลายคำราค่างของขงจื้อเท่าที่จะหาไคทั้งหมด พร้อมทั้งคาคโทษแก่ผู้ที่ยังอ่านหรือดกเคียงกันในเรื่องคำราค่างของขงจื้อ มีนักศึกษาคที่ศึกษาคำราค่างของขงจื้อหลายคนถูกฆ่าตายเพราะชัคชิน

สมัยราชวงศ์ฮั่น (พ.ศ.314 - 763)

ระหว่างศตวรรษแรกของการปกครองของราชวงศ์ฮั่น บุคคลผู้ฝึกฝนวิชาดาราศาสตร์และคณิตศาสตร์อยู่กับการค้นหาผลงานที่สร้างขึ้นในสมัยแรกให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ภายหลังจากที่ข้อห้ามของราชวงศ์จิ้นเกี่ยวกับงานในคานาปรัชญา และคานาประวัติศาสตร์ได้ถูกยกเลิกอย่างเป็นทางการในสมัยราชวงศ์ฮั่น ในปี พ.ศ.352 (191 ปีก่อน ค.ศ.) นักวิชาการสูงอายุบางคนก็สามารถที่จะสร้างตำราซึ่งเขาได้ท่องจำมาแต่เยาว์ การปะติดปะต่อคานานร้อยกรองโดย "เหมาซัง" ในสมัยคานาราชวงศ์ฮั่น มีชื่อเสียงถึงกับบางคน เรียกวิชาการโบราณคดีนี้ว่า "เหมาซ้อ" บทร้อยกรองของเหมาผู้คงแก่เรียนในสมัยราชวงศ์ฮั่นได้จัดทำคานาน 5 สถานออกเป็นหมวดหมู่ อันเป็นผลให้ค้นพบตำราโบราณ คำอธิบายและคำวิจารณ์ของผู้คงแก่เรียนเหล่านี้ได้เป็นจุดเริ่มแรกของงาน ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในคานามันสมองเกี่ยวกับวิชาการของชาวจิ้น จนกระทั่งเร็ว ๆ นี้ชาวจิ้นได้แต่อ่านอธิบายเกี่ยวกับตำราโบราณ ซึ่งพวกผู้รู้ในสมัยราชวงศ์ฮั่นได้ให้ความหมายไว้ฉกฉาบฉวย การทำปทานุกรมก็เป็นงานคานาวิชาการอีกแขนงหนึ่งในสมัยราชวงศ์ฮั่น ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับคำอธิบายและคำวิจารณ์ ถือกันว่าปทานุกรม "เอ๋อหย่า" ซึ่งเรียบเรียงขึ้นในศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล เป็นปทานุกรมฉบับแรกของจิ้น ประมาณปี พ.ศ.643 (ค.ศ.100) ได้มีการเรียบเรียงปทานุกรมซึ่งสมบูรณ์และทันสมัยกว่านั้นชื่อว่า "ซอหุน" (คำอธิบาย) ภายใน 540 ส่วน ประกอบของอักษร ได้เรียงอักษรจิ้นไว้ไม่มากกว่า 9,000 คำ ระบบการจัดแบ่งเช่นนี้ยังคงใช้กันอยู่ ถึงแม้ว่าส่วนประกอบของอักษรจะไถดกลดจากนั้นเหลือเพียง 214 ส่วนก็ตาม

การผสมผสานความคิดในทางปรัชญา ในเบื้องต้นกิจกรรมและความคิด

ของผู้คงแก่เรียนในสมัยราชวงศ์ซันนี้มีส่วนที่เป็นของขงจื๊อ โดยเฉพาะเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ได้ขยายและเป็นไปในทำนองเกี่ยวกับความเชื่อถือของลัทธิขงจื๊อ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าในสมัยราชวงศ์ซันค่างก็ซึมซาบค่อความคิดของสำนักขงจื๊อก็ได้ และยังได้รับความเชื่อถือว่าสำนักคู่แข่งอื่น ๆ ในสมัยราชวงศ์โจว "สำนักวิชาการ" ซึ่งเป็นชื่อของพวกนิยมลัทธิขงจื๊อได้ชี้ให้เห็นเช่นนั้น มีใ้ช้อยู่ที่ว่าปรัชญาขงจื๊อมีชัยอย่างสมบูรณ์ต่อนักคิดในสมัยราชวงศ์ซันเสียทีเดียว ดังที่ผู้คงแก่เรียนในสมัยราชวงศ์ซัน ใ้ค้คอย ๆ ยอมรับเอาลัทธิขงจื๊อเป็นอุดมการณ์ตามความคิดกึ่งเคิมงานที่เรียกว่าขอเขียนของผู้ที่นิยมลัทธิขงจื๊อในสมัยราชวงศ์ซันนั้น แสดงถึงลักษณะการผสมผสานเช่นเดียวกัน คำานานพิธีการซึ่งเรียบเรียงขึ้นในสมัยนี้ ประกอบด้วยข้อมูลที่ได้มาก่อน รวมทั้งความคิดของผู้ถือลัทธิชินีคหกรรมนิยม วิชาการคำนวณ โหราศาสตร์ รวมตลอดทั้งความคิดที่เป็นของขงจื๊อโดยเฉพาะ ภาคผนวกของคำานานผลัดเปลี่ยน ซึ่งก็อาจจะสืบสาวต้นตอไปถึงสมัยนี้ แสดงให้เห็นว่างานซึ่งเป็นของผู้อื่นใ้ค้ถูก "ลัทธิขงจื๊อ" กลืนหายไปสิ้น แม้กระทั่งหวางซุง (สิ้นชีวิตประมาณปี พ.ศ. 643) ซึ่งดูเหมือนจะเป็นนักคิดกึ่งเคิมในสมัยราชวงศ์ซัน ก็แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของขงจื๊อถึงใ้ค้นำไปผสมเข้าไว้ในหนังสือ "จุนเหิง" (ปาฐกถา) และประกาศตัวเป็นผู้ถือลัทธิซันักคาม ที่จริงเขาเป็นผู้ทำลายลัทธิขงจื๊อ โจมคิ ความไม่แน่นอนของสิ่งที่พบในงานของขงจื๊อและเมิ่งจื๊ออย่างไ้มยั้ง แต่โดยพื้นฐานแล้วเขาเป็นผู้เชื่อถือในระเบียบธรรมชาติ คามที่เป็นอยู่ของปรัญญาลัทธิเค้า ซอนี้เองที่ทำให้เขาประณามการถือโชคกลางในสมัยนั้น ทั้งยังโจมคิความคิดในเรื่องโชคกลางซึ่งเป็นแก่นสำคัญของลัทธิขงจื๊อในสมัยราชวงศ์ซันอย่างหนักอื่กค้ว ในปี พ.ศ. 419 (124 ก่อน ค.ศ.) มีการจัดตั้งสถาบันซึ่งคล้ายกับราชมหาวิทยาลัย โดยการแนะนำของคุงรัฐ และกุงซุนหุน ณ ที่นั้นผู้ใ้ค้ได้รับแต่งตั้งเป็นข้าราชการ 5 คน เข้ารับการศึกษาคจากบัณฑิต การจัดตั้งโรงเรียนหลวงเพื่อฝึกอบรมข้าราชการ

ได้เริ่มก่อนหน้านั้นประมาณ 20 ปีเศษ โดยข้าหลวงประจำมณฑลซื่อชวน แคว้นรัฐบาลกลางไค่ฉวนำวิธีการเช่นนี้มาใช้เป็นครั้งแรก รายละเอียดเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยนี้ยังมีไม่พอ แต่กล่าวกันว่าจำนวนนักเรียนได้เพิ่มขึ้นถึง 3,000 คน เมื่อประมาณ พุทธศตวรรษที่ 6 (กึ่งหลังของศตวรรษแรกก่อน ค.ศ.) และ 30,000 ในยุคอันสมัยหลัง กล่าวกันว่าในปี พ.ศ.544 (ค.ศ.1) ได้มีผู้เข้ารับราชการโดยผ่านการสอบ ซึ่งข้าราชการฝ่ายวิชาการราวปีละ 100 คน เป็นผู้จัด ดังนั้นตั้งแต่สมัยอันยุคนี้เป็นต้นมา ข้าราชการชั้นต่ำเป็นส่วนใหญ่ได้ผลิตจากการศึกษาตามลัทธิขงจื้อที่รัฐบาลสนับสนุน ในขณะที่เกี่ยวกับลัทธิขงจื้อก็เริ่มที่จะได้รับการรับรองเป็นปรัชญาทางการของรัฐ ในปี พ.ศ.492 (51 ปีก่อน ค.ศ.) การประชุมใหญ่ของนักวิชาการขึ้นอยู่ในการอุปถัมภ์ของจักรพรรดิ และมีการประชุมใหญ่อีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ.622 (ค.ศ.79) ทั้งนี้เพื่อที่จะตัดสินการตีความคำานานของขงจื้อที่แท้จริง และการอภิปรายครั้งนั้นก็ไค่ฉวนก็เอาไว้วควย ในปี พ.ศ.718 (ค.ศ.175) รัฐบาลได้จัดให้น่าเอาคำานานขงจื้อที่ได้รับความนิยมเห็นชอบว่าถูกต้องมาสลักไว้บนแผ่นหินแผ่นใหญ่ที่สร้างขึ้นที่เมืองหลวง ในขณะที่เดียวกัน ในปี พ.ศ.535 (8 ปีก่อน ค.ศ.) ทายาทของขงจื้อได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้เก็บภาษีของรัฐ เพราะว่าพวกนี้ได้ปฏิบัติพิธีกรรมให้แก่บรรพบุรุษ และในปี พ.ศ.570 (ค.ศ.27) ทายาทของขงจื้อได้รับอภิสิทธิ์ในตำแหน่งขุนนาง ในปี พ.ศ.601 (ค.ศ.58) โรงเรียนหลวงทุกแห่งได้รับคำสั่งให้เริ่มพิธีบวงสรวงขงจื้อ

สิ่งประดิษฐ์ของชาวจีนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาถึงปัจจุบัน มีอยู่ 2 อย่าง คือ กระดาษ และเครื่องปั้นดินเผา สิ่งประดิษฐ์ทั้ง 2 อย่าง ได้มีกำเนิดมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ชั้น กระดาษที่ทำด้วยผ้าล้วน ๆ ถือกำเนิดมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ.643 (ค.ศ.100) ได้มีการค้นพบในขุมโบราณวัตถุที่เป็น

สถานีหน้าด่าน ความรู้เกี่ยวกับการทำกระดาษของจีนได้เผยแพร่เข้าไปในยุโรป การประดิษฐ์กระดาษของจีนทำให้ จีนมีเอกสารที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งที่มีการบันทึกและวิชาการได้รับการยกย่องอย่างสูง อารยธรรมสมัยใหม่ ทั้งหลายของโลกจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าหากปราศจากสิ่งประดิษฐ์อันยิ่งใหญ่ของจีน

สมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ. 1151 - 1450)

ราชวงศ์ถังได้ปกครองประเทศจีนระหว่างปี พ.ศ. 1151 ถึง พ.ศ. 1450 นับเป็นเวลาประมาณ 300 ปี นับว่าเป็นราชวงศ์ที่ปกครองประเทศจีนนานที่สุด อีกราชวงศ์หนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามว่า พระเจ้าไทจง (Tai Tsung) มีความสามารถในการปกครองบ้านเมืองเป็นอย่างมาก ทรงทำนุบำรุงบ้านเมือง ให้เจริญรุ่งเรือง ในสมัยนั้นมีการติดต่อกับชาวต่างชาติ คือ อินเดีย เปอร์เซีย และญี่ปุ่น

ความเจริญทางด้านวิทยาการในสมัยราชวงศ์ถังก็มีอยู่มากมาย เช่น ด้านดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย ด้านวิชาการแพทย์ ซึ่งพระสงฆ์ในพุทธศาสนานำมาจากอินเดีย โดยปรับปรุงและรวบรวมเข้ากับ วิธีการของลัทธิเต๋า ทำให้การแพทย์ของจีนในสมัยนั้นเจริญรุ่งเรืองขึ้น การทำกระดาษ การทำเครื่องถ้วยชาม และศิลปะอื่น ๆ ก็ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น มีการนำประทัดและดินระเบิด ซึ่งใช้เฉพาะการจุดพลุไฟเท่านั้น มีการริเริ่ม ทำว้าว สำหรับการทำเกาอี้ไคมีผู้นำเข้าไปในประเทศจีนตั้งแต่สมัยหกลราชวงศ์ และต่อมาก็มีผู้นิยมใช้มากขึ้น ในสมัยนี้เป็นระยะเวลาที่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง เป็นอย่างมาก วรรณคดีส่วนใหญ่ที่ประพันธ์ขึ้นในสมัยราชวงศ์ถังได้รับอิทธิพลจาก พุทธศาสนา ความเจริญของวรรณคดีนับตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่นสืบต่อมาจนถึงสมัย

หกราชวงศ์ และสมัยราชวงศ์ตั้งมีความต่อเนื่องกัน เรื่องตำนานและนิยายใน พุทธศาสนา ตลอดจนเรื่องนิยายต่างชาติเป็นเรื่องที่แพร่หลายมาในวรรณคดีจีน ส่วนการเขียนหนังสือนั้นมักจะจำกัดอยู่เฉพาะในหมู่ชนชั้นสูงเท่านั้น งานกวีนิพนธ์ประเภทร้อยกรองในสมัยราชวงศ์ตั้งเป็นที่นิยมแพร่หลายกันมาก และมีร้อยกรองเป็นจำนวนมากที่มีผู้แปลออกเป็นภาษาอังกฤษ บทกวีในสมัยราชวงศ์ตั้งมีกำหนดกฎเกณฑ์ มีความไพเราะสละสลวย จนกระทั่งได้เป็นแบบฉบับรวมอยู่ในการสอบไล่ของข้าราชการค้าย และผู้ที่สนใจในการศึกษาทุกคนนิยมศึกษากวีนิพนธ์สมัยราชวงศ์ตั้งนี้มาก กวีเอกที่มีชื่อเด่น 2 ท่าน คือ "ลิโป" กับ "กู่ฟู่" งานประพันธ์ในคำร้อยกรองของจีนเจริญสูงสุดในศตวรรษที่ 8 นี้ อันเนื่องมาจากจีนตกวิญมีความสามารถทั้งหลาย โดยเฉพาะลิโป หรือบางครั้งรู้จักกันในนามของลิไทโป และกู่ฟู่ กวีเอกทั้ง 2 ท่านนี้ใช้ลักษณะวิธีการแต่งร้อยกรองต่างกัน แทบจะว่าตรงกันข้าม ลิโปเป็นผู้นับถือลัทธิเต๋า ส่วนกู่ฟู่เป็นผู้นับถือลัทธิขงจื้อ กวีที่มีชื่อเด่นอีกผู้หนึ่ง คือ "โปซุย" เขาฉีกไปกว่ากวีในสมัยราชวงศ์ตั้งคนก่อน ๆ เนื่องจากบทประพันธ์ของเขาเขียนค้ายภาษาง่าย ๆ จึงทำให้เขามีชื่อเสียงมาก ไม่เฉพาะประเทศจีน หากแต่ทั่วไปตลอดเกาหลีและญี่ปุ่น เขาเขียนโคลงกลอนไว้กว่า 4,000 บท โคลงกลอนของเขาเป็นที่แพร่หลายมาก มีการจารึกสลักไว้ที่กำแพงโรงเรียน กำแพงวิหาร และแม้กระทั่งในเรือทั่วไป

สิ่งประกิจฐคดีคณอันมีความหาศาลที่จีนได้ให้แก่ชาวโลก คือ แทนพิมพ์ เป็นสิ่งที่คิดประกิจฐเป็นผลสำเร็จในสมัยราชวงศ์ตั้ง วิธีเขียนหนังสือของจีนแท้ดั้งเดิมใช้เขียนค้ายพู่กัน เอกสารและหนังสือใช้คักลอกค้ายมือ มาถึงราชวงศ์สุยและถัง ความต้องการหนังสือและสิ่งตีพิมพ์เอกสารต่าง ๆ มีมากขึ้น โดยเฉพาะในบรรดาหมู่คักศึกษาตามโรงเรียนหลวง ซึ่งเตรียมตัวสอบคักเลือกบรรจุ

เป็นข้าราชการ ในทางศาสนาความต้องการก็มีมากเช่นเดียวกัน สงฆ์ในพุทธศาสนา
ต้องการคัดลอกข้อความในคัมภีร์พระไตรปิฎก เพื่อแจกจ่ายให้แพร่หลาย ในหมู่
ประชาชน พวกที่นับถือลัทธิเต๋า ก็อยากได้คำสวด บทสวด เพื่อป้องกันภูติผีปีศาจ
และโรคภัยไข้เจ็บ ตามที่ตนเชื่อว่ามีเวทมนตร์ลึกลับจริง ๆ ความต้องการดังกล่าว
นับเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการคิดค้นพิมพ์ขึ้น ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 1 จีนเริ่ม
รู้จักใช้กระดาษแล้ว และมาในคริสต์ศตวรรษที่ 5 รู้จักใช้ตราพิมพ์ เอกสารที่ทำ
จากโลหะบ้าง ศีลาบ้าง มีหลักฐานปรากฏว่าจีนประดิษฐ์แม่พิมพ์ภาพ ไขมาแต่
ค.ศ. 600 การพิมพ์ดังกล่าวนับว่าใช้ไค้ดีมาก สำหรับการพิมพ์ตัวหนังสือจีนซึ่งเป็น
ตัวโตค ๆ ภายหลังทั้งเกาหลีและญี่ปุ่นก็ได้รับเอาวิธีการพิมพ์ของจีนออกไปใช้
อย่างแพร่หลาย

สมัยราชวงศ์ซ่ง (พ.ศ. 1450 - พ.ศ. 1670)

ในสมัยราชวงศ์ซ่งของจีนเห็นได้ว่า ศิลปะเด่นที่สุดของคณก็คือ
การวาดภาพ ทั้งนี้เพราะศิลปการวาดภาพในราชวงศ์ซ่งนั้นเจริญถึงที่สุด
ศิลปินผู้มีชื่อเด่นในทางวาดภาพของราชวงศ์ซ่งผู้หนึ่ง คือ "มีเฟ้" นับเป็น
นักวาดภาพธรรมชาติที่เด่นที่สุดเช่นเดียวกับ มายวน เลียงโค ผู้วาดภาพลิโป้
โค้งงอมาก หรือมุขีผู้วาดภาพทั่วไป ตลอดจนไปถึงบุคคลในพุทธศาสนาโค้งงอ
ยิ่งนัก ในสมัยนี้การเขียนประวัติศาสตร์จัดเป็นงานเด่นในจำพวกการประพันธ์
อย่างหนึ่ง ประวัติศาสตร์ฉบับมาตราฐานนั้น ได้รับการรวบรวมขึ้นด้วยความประณีต
มากกว่าสมัยก่อน ๆ นักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อ คือ "สุมาทวง" ผู้เขียน
ประวัติศาสตร์ทั่วไปนับตั้งแต่สมัยปี 403 B.C. จนถึงปี ค.ศ. 959 งานประพันธ์
ของเขามีความยาวกว่า 294 บท งานเขียนของเขามีปรัชญาจีนแฝงอยู่ด้วย

โดยตลอด แต่เรื่องราวในหนังสือเล่มนี้ ภายหลังจากได้มีนักปรัชญาที่มีชื่อ "ซุสซี" ได้เป็นผู้หนึ่งที่พยายามรวบรวมสาระสำคัญของลัทธิเต๋าและพุทธศาสนา เขากับหลักความคิดของขงจื้อ ลัทธิขงจื้อแต่เดิมเป็นเพียงระเบียบแบบแผนทางธรรมจริยาสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน เมื่อได้รับแนวความคิดจากลัทธิเต๋าและพุทธศาสนา เขามาวางสมมติฐาน ทำให้เกิดมีรากฐานทางปรัชญาขึ้น ซุสซีแนะนำว่าการปลูกฝังภูมิปัญญาให้กับตัวเองนั้น จำต้องแสวงหาความรู้ ซึ่งจะโคมาด้วยการสืบเสาะหาความจริงในสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุผลนี้ลัทธิขงจื้อที่ฟื้นฟูใหม่จึงเจริญขึ้นพร้อมกับความก้าวหน้า ในด้านการค้นคว้าทดลองทางค่านวิทยาศาสตร์ประยุกต์ วิชาความรู้ความเคมี ชีววิทยาและชีววิทยาก้าวหน้าไปอย่างมาก วิชาพีชคณิต ภูมิศาสตร์ การทำแผนที่ ได้รับการส่งเสริมอย่างกว้างขวางในด้านการแพทย์ ปรากฏว่ามีการใช้วัคซีนป้องกันฝีดาษในสมัยนั้น และในคอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 11 มีการใช้เข็มทิศแม่เหล็กช่วยในการเดินเรือ การใช้คินะระเบิดในการทำสงครามแผ่วงกว้างมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ชาวจีนรู้จักนำประทัดเอามาใช้ในสงคราม ทำเป็นจรวดสำหรับยิง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของจีนกล่าวถึงคู่มือการทำประทัด ค.ศ. 1044 ซึ่งอธิบายเกี่ยวกับวิธีการประทุประทัดระเบิด และเชื่อว่าการทำลูกระเบิดมีใช้ตั้งแต่ ค.ศ. 1000 คือตั้งแต่เมื่อครั้งราชวงศ์ซ่งของรบกับอาณาจักรเสียว

การฟื้นฟูลัทธิขงจื้อ สืบเนื่องมาจากความเฟื่องฟูในค่านความคิด ปรัชญาการศึกษา การเล่าเรียนคัมภีร์ของขงจื้อ เพื่อเตรียมตัวสอบบรรจุเป็นข้าราชการ มีความสำคัญมากขึ้น เป็นผลให้นักปราชญ์ทั้งหลายสนใจศึกษาค้นคว้าตีความหมาย ความคิด ปรัชญาจีนสมัยโบราณในแนวใหม่เรียกกันกว้าง ๆ ว่า ลัทธิขงจื้อที่ฟื้นฟูใหม่ นักปราชญ์เหล่านี้ได้เขียนบทความแสดงข้อคิดเห็นของตนเกี่ยวกับบรรพชนคี่เกาแก่ของจีน

สมัยราชวงศ์มองโกล (ค.ศ. 1279 - ค.ศ. 1368)

ราชวงศ์มองโกลได้อำนาจปกครองจีนต่อจากราชวงศ์ซ่งในคอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 12 ในระยะที่จีนแบ่งแยกออกเป็น 2 อาณาจักร ปกครองโดยราชวงศ์จินและราชวงศ์ซ่ง กองทัพของทางมองโกลนำโดยเจงกิสข่าน ได้ยกทัพเข้ามาที่ดินแดนของราชวงศ์จิน บุตรชายของเจงกิสข่านได้ปราบปรามราชวงศ์จินลงอย่างราบคาบ จากนั้นก็ได้เคลื่อนกำลังลงมายังจักรวรรดิของราชวงศ์ซ่ง ปราบปรามลงได้อย่างเด็ดขาดเช่นเดียวกัน เมื่อเจงกิสข่านเสียชีวิต บุตรหลานได้ปกครองส่วนต่าง ๆ ของจักรวรรดิสืบต่อมา อารยธรรมจีนที่พวกมองโกลได้รับไว้ อาทิเช่น ในด้านวรรณคดี ศิลป การละคร ตลอดจนการประพันธ์ในด้านอื่น ๆ เช่น นิยายนั้น พวกมองโกลได้ปรับปรุงให้แพร่หลายขึ้นโดยการใช้ภาษาเขียนแบบง่าย ๆ เป็นภาษาที่สามัญชนใช้กันทั่วไป ไม่ได้ใช้ภาษาสูงแบบที่เฉพาะผู้ที่มีการศึกษาเท่านั้นจะเข้าใจได้ พวกมองโกลสนับสนุนงานในด้านการละครมาก ประวัติของการละครในจีนนี้ แต่เดิมได้รับอิทธิพลจากเอเชียภาคกลาง ในศตวรรษที่ 8 ได้แพร่หลายขึ้นในรูปของละครร้อง ใช้ท่าทางประกอบเรื่องราว ตัวละครใช้ชายแสดงทั้งหมด และมาถึงสมัยนี้ได้ปรับปรุงให้เจริญขึ้น อันเป็นแบบฉบับสืบต่อมา การละครนั้นมักนิยมกันแต่ในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ ๆ แต่ส่วนการประพันธ์ต่าง ๆ นั้นนิยมในหมู่ชนทั่วไป เนื้อเรื่องการประพันธ์ มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาพุทธหรือเรื่องที่ยอมรับแพร่หลายกันทั่วไป การเขียนในสมัยนี้ใช้ภาษาพูดมากกว่าภาษาสูง จึงทำให้ชนชั้นธรรมคานิยมมาก ในสมัยมองโกล จีนได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างจีนและประเทศทางตะวันตก เป็นไปอย่างหนาหนาในยุคนี้ หลักฐานอ้างว่าทางมองโกลและชาวเอเชียภาคกลางเป็นผู้นำดินปืนเข้าไปในยุโรป และการประดิษฐ์คิดค้นหลายประการอันเป็นความสำเร็จของชาวจีนนั้น เข้าไปสู่ยุโรปโดยผ่านทาง

พวกอาหรับอีกทอดหนึ่ง อาทิเช่น การทำกระดาษ แท่นพิมพ์ และการใช้เข็มทิศ ทางจีนก็ได้ซื้อสินค้าใหม่ ๆ แปลก ๆ จากยุโรป การใช้ลูกคิดเริ่มปรากฏเป็น ครั้งแรกในระยษนี้ การที่จีนได้ติดต่อกับชาวยุโรป ทำให้ชาวยุโรปเกิดความทึ่ง ในความร่ำรวย ความก้าวหน้าในวิทยาการคานต่าง ๆ ของจีน ซึ่งไม่น้อยหน้า ไปกว่าโลกของเขาเอง

สมัยราชวงศ์เหม็ง (ค.ศ.1368 - 1644)

ราชวงศ์เหม็งครองจีนต่อจากราชวงศ์มิงโกล ในระยะนี้ความเจริญ ของจีนเต็มไปด้วยในด้านการปกครอง กฎหมาย ศิลปวิทยา และการขยายอำนาจ ของจีนเป็นส่วนใหญ่ ในสมัยนั้นนอกจากจะพยายามลบล้างอิทธิพลของพวกมิงโกลแล้ว มีการสนับสนุนการศึกษาติดต่อกับประเทศต่าง ๆ รื้อฟื้นการสอบเข้ารับราชการตามแบบ ชงจื้อ เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาคำราชจื้อเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะ มีผู้คัดค้านการพิชิตไสยศาสตร์ตามแบบพุทธศาสนานิกายลามะของพวกมิงโกลมาก ในสมัยราชวงศ์เหม็งมีชาวเยอรมันชื่อ Adam Schall โกน้าศาสนาคริสต์ทั้ง มาเผยแพร่ในเมืองจีน บาทหลวง Adam Schall นั้นชาวจีนรู้จักในนาม ถึงใจหวัง ได้มาถึงเมืองจีนประมาณ ค.ศ.1620 มีความรู้ด้านคณิตศาสตร์และ คาราศาสตร์เป็นอย่างดี ได้รับหน้าที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงปฏิทิน จักรพรรดิราชวงศ์ เหม็งเลื่อมใสในความรูทางวิทยาศาสตร์ของบาทหลวงคณะเยซูอิตมาก อันความ เจริญทางวิทยาศาสตร์ในสมัยค่นราชวงศ์เหม็งนั้นจัดได้ว่าเท่าเทียมกับยุโรป ในสมัยนี้ได้มีการรื้อฟื้นการสอบเข้ารับราชการตามแบบชงจื้อ มีการเปิดให้สอบ ขึ้นสูงถึง 89 ครั้ง และมีผู้สอบผ่านการสอบชั้นสูงเพียง 280 คน ในปี พ.ศ.1469 มีข้าราชการธรรมดาประมาณแสนคน และทหารประมาณ 8 หมื่นคนทั่วอาณาจักร

ต่อมาผู้ที่ชอบเข้ารับราชการต้องเสียเงินแพงขึ้น และผลิตข้าราชการแนวเดียวกัน ออกมาเป็นจำนวนมาก ในสมัยราชวงศ์หมิงนี้ ศิลปวิทยาเจริญมาก การแกะสลัก ทำไม้ไค้เยี่ยม การเขียนภาพทังกงมาเป็นพิเศษ ในปลายราชวงศ์สิ้นค้าอันแสดงถึง ศิลปจีนทังกงก็มีแพร่หลายทั่วไปในยุโรป และอเมริกาอันจะเป็นแบบฉบับให้ยุโรป ใค้นำไปคิดแปลง ในค่านงานประพันธ์นั้น สมัยนี้ได้ผลิตงานประพันธ์ขึ้นมาก บ้างก็ไค้ความคิดใหม่ ๆ มาจากภาคตะวันตก บ้างก็เอางานดั้งเดิมมาค้คแปลง มีการยกส่วนต่าง ๆ ของตำราขงจื้อขึ้นมาเขียนตีความและวิจารณ์ โดยยึดแบบ ของซุสีค้คแก่สมัยราชวงศ์ซ่งเป็นหลัก มีการเขียนตำราทางภูมิศาสตร์ การ เขียนแผนที่อย่างละเอียด ซึ่งทั้งหมดนี้รัฐบาลเป็นผู้สนับสนุน

สมัยราชวงศ์เซงหรือแมนจู (ค.ศ. 1644 - 1911)

คิมนั้นชาวเผ่าแมนจูค้รงรกรากอยู่ทางภาคเหนือของแหลมเดีวยทุง แถบที่เป็นแมนจูเรียปัจจุบันนี้ เมื่อกษัตริย์ราชวงศ์หมิงปลงพระชนม์ชีพพระองค์เอง พวกแมนจูก็เคลื่อนทัพมาทางใต้เข้าครอบครองเมืองหลวงที่ปักกิ่ง และได้ครอง ทั่วประเทศจีนภายในเวลา 16 ปี ความสำเร็จในสมัยนี้ที่ควรบันทึกคือ ผลอัน สืบเนื่องมาจากนักปราชญ์จำนวนมากที่สืบเนื่องมาแก่สมัยราชวงศ์หมิง รวมกับ นักปราชญ์ในสมัยราชวงศ์แมนจูเอง ไค้ค้คเลือกนักปราชญ์ จากบรรดานักปราชญ์ เหล่านี้ เพื่อรวบรวมหนังสือประวัติศาสตร์ของราชวงศ์หมิง ตลอดจนจินพยานุกรม เล่มสำคัญ หนังสือเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ จิตรกรรม และผลงานของซุสี นักปรัชญาเอกเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีมหพทานุกรมที่มีประโยชน์แก่ชนรุ่นหลังอีกมาก จักไค้ว่างานค้คานการหนังสือไค้เจริญขึ้นมากในระยะนี้ รัชสมัยที่รุ่งเรืองของ ราชวงศ์แมนจูอีกสมัยหนึ่งคือ สมัยจักรพรรดิเซียงจุง ซึ่งครองราชย์ค้คั้งแต่ ค.ศ. 1736 - 1795 สมัยนี้เป็นสมัยที่งานประพันธ์ในค้คานต่าง ๆ เจริญสูงสุด

โดยเฉพาะใน 4 ด้าน คือ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ปรัชญา และงานประพันธ์
ทั่วไป ในสมัยนี้ได้มีการรวบรวมพจนานุกรม 36,000 ยก ซึ่งเริ่มรวบรวมตั้งแต่
ค.ศ. 1773 แล้วใช้เวลา 9 ปีจึงสำเร็จ และได้มีการรวบรวมตำราเก่า ๆ
เข้าไว้อีกในภายหลัง กล่าวว่าการรวบรวมตำราเก่า ๆ นี้ก็เพื่อที่จะสืบหา
เชื้อสายของพวกเขาแมนจูว่าเป็นผู้สืบสันตติวงศ์จีนที่ถูกต้องหรือไม่ อย่างไรก็ตาม
การรวบรวมตำราครั้งใหญ่นี้ ทำให้มีตำราสำหรับการค้นคว้ามากมาย หลังจาก
ราชวงศ์แมนจูเสื่อมลง ก็มีคนจีนชื่อ "ซุนยัตเซิน" ได้ตั้งสมาคมลับของตนเองขึ้น
ในนามว่า "สมาคมกู้ชาติ" เพื่อช่วยเหลือความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น
อาทิเช่น ปรับปรุงการศึกษา การเกษตร และอุตสาหกรรม เป็นต้น ในปี 1912
เมื่อราชวงศ์แมนจูสละอำนาจการปกครองประเทศจีนให้แก่คณะปฏิวัติ ซุนยัตเซิน
ซึ่งได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีชั่วคราวก็ลาออกจากตำแหน่ง และมอบอำนาจให้
แก่ววนซีโกเป็นประธานาธิบดีแทน